

Zandu Foundation for Health Care (ZFHC)

સેના (*Senna alexandrina*)

લોકલ નામ: સેના, સનાય, મીંઢી આવળ

વૈજ્ઞાનિક નામ: *Senna alexandrina*

ફેમીલી: લેગ્યુમિનેસી

શાસ્ત્રીય નામ: સ્વાર્ણ પત્રી

ઉપયોગ ભાગ : પાન અને સીંગ

મુખ્ય રાસાયણિક તત્વ: સેનોસાઈડ, પીનીટોલ, અલો-એમોડિન, સેલીસીલીક એસીડ

છોડનો પ્રકાર : ઝાડીનુમા

છોડની ઊંચાઈ : ૧ મીટર સુધી

છોડનું ચક્ર : જાન્યુઆરી થી મે (ચાર થી પાંચ મહિના)

મીંઢી આવળ જુદા-જુદા વિસ્તારમાં વિવિધ નામે ઓળખાય છે. હિંદીમાં સનાઈ, મરાઠીમાં સોનામુખી, બંગાળીમાં સન્નામુખી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ભારત દેશમાં મીંઢી આવળની ખેતી વર્ષોથી થાય છે.

તેના પાન સીંગો અને સેનોસાઈડના પશ્ચીમી દેશો, યુરોપ અને રશિયામાં આવેલ ફાર્મા સ્યુટીકલ ઈન્ડસ્ટ્રીસમાં ખુબ માંગ હોય ત્યાં તેની નિકાસ થાય છે. જર્મની સેનાની મોટા પાયે આયાત કરે છે. ઊંચા પાકોમાં ઈસબગુલ પછી સોનામુખી બીજા ક્રમે છે.

આબોહવા અને જમીન : આ પાક સુકી અને પિયત ખેતી તરીકે લઈ શકાય છે. વધુ વરસાદ ઠંડી અને ઝાંકળ આ પાક માટે અનુકૂળ નથી. વધુ વરસાદ થવાથી નાના છોડના થડ પાસે પાણી ભરાતા પાક નિષ્ફળ જવાની શક્યતા રહે છે.

જમીનનો પ્રકાર : આ પાક માટે ગોરાડુ અને રેતાળ જમીન સારી માફક આવે છે. દક્ષિણ ભારતમાં કેટલીક જગ્યાએ આ પાક ડાંગર પછી તરત જ લેવામાં આવે છે.

વાવણીનો સમય : જૂન જુલાઈ અને જાન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરી એમ વર્ષમાં બે વાર વાવી શકાય છે. પાન લેવાના હેતુથી ઊનાળામાં વાવેલ પાક ૯૦ થી ૧૧૦ દિવસે અને ચોમાસામાં વાવેલ પાક ૧૧૦ થી ૧૩૦ દિવસે તૈયાર થાય છે. સીંગો લેવાના હેતુથી વાવેલ પાક ૧૫૦ થી ૧૭૦ દિવસે તૈયાર થાય છે.

રોગ અને જીવાત : આ પાકમાં પાનના ટપકાનો, ગંઠવા કૃમિ, મૂળનો કોહવારો અને સુકારો જેવો રોગ જોવા મળે છે. આ પાકમાં પાન ખાનાર લીલી અને છીંકણી ટપકા વાળી ઈયળોનો ઉપદ્રવ જણાય તો જૈવીક દવાનો ઉપયોગ કરવો જેમ કે લીમડાની લીંબોળીના મીંજનું ૫% અથવા ઓનિમ ૦.૦૧% (૧૦ મિલિલિટર પાણીમાં) પ્રવાહી મિશ્રણ છંટકાવ કરવાથી તેનું નિયંત્રણ થઈ શકે છે.

સુધારીત જાતી : સોના, એ.એલ.એફ.ટી.-૨.

વાવણીનું અંતર : આ પાક વર્ષમાં બે વાર વાવી શકાય છે. આ પાકની ૪૫x૩૦ સે.મી. તથા ૩૦x૩૦ સે.મી. ના અંતરે કરવાથી ઉત્પાદન સાડું મળે છે. બીજ ૧ થી ૧.૫ની ઊંડાઈએ વાવવું.

બીજનું પ્રમાણ : એક હેક્ટરની વાવણી માટે ૨૦ કિ.ગ્રા. બીજની જરૂર પડે છે. બીજને વાવતા પહેલા પાણીમાં ૧૨ કલાક પલાળી રાખી તેમાંથી ફુલેલા બીજની વાવણી કરવાથી તેનું સ્ફુરણ સાડું થાય છે.

ખાતર : એક હેક્ટરમાં ૧૦ ટન છણિયુ ખાતરની જરૂર પડે છે.

પિયત : વાવણીનો સમય અને વાવણીનો પ્રકાર ધ્યાનમાં લઈ પાણી આપવું.

પાનની વીણી : ચોમાસામાં વાવેલ પાકમાં વધુ ઉત્પાદન મળે અને પાનની ગુણવત્તા જળવાઈ રહે તે માટે પાનની વીણી ૬૦, ૧૧૦ અને ૧૩૦ દિવસે કરવી જોઈએ. ઊનાળામાં વધુ ઉત્પાદન મળે તે માટે વીણી ૭૦, ૯૦ અને ૧૧૦ દિવસે કરવી જોઈએ.

પાકની સુકવણી : મીંઢી આવળના પાન તોડ્યા પછી તરત જ છાયામાં સુકવવા તડકામા સુકવવાથી તેમાં રહેલ સેનોસાઈડની માત્રા ઘટી જાય છે.

ઉત્પાદન : સુકા પાનનું ઉત્પાદન ૨૦૦૦ કિ.ગ્રા. પ્રતિ હેક્ટરે મળે છે.

ZANDU FOUNDATION
Established: 1990

ZANDU HERBARIUM
Family : Leguminosae
Genus : Senna
Species : alexandrina Mill.
C. Name : Senna & Sonamukhi
Location : Ambach, Pardi (Gujarat)
Altitude : 15m.
Date : October, 2019
Collector : Mr. S. B. Dhuiraj

Remarks : A shrub that reaches 0.5 m in height, rarely 2 m in height with a branched, pubescent stem and long spreading branches bearing four or five pairs of leaves. These leaves form complex, feathery, mutual pairs. The leaflets vary from 4 to 6 pairs, entire, with a sharp tip. The rachis are equally divided at the base of the leaflets. The flowers are borne in a raceme, and are big in size, coloured yellow that leads to brown. Its pods are beaked, broadly oblong compressed and flattened about six weeks.

Quality parameters as per API

Parameters	API standards*
Foreign matter	Not more than 1 %
Total ash	Not more than 14 %
Acid-insoluble ash	Not more than 2 %
Alcohol-soluble extractive	Not less than 3 %
Water-soluble extractive	Not less than 25 %

*API-Ayurvedic Pharmacopoeia of India.

વધુ માહિતી માટે સંપર્ક :

સાઈન્ટીસ ઈચાર્જ,

ઝંડુ ફાઉન્ડેશન ફોર હેલ્થ કેર

ગામ : અંબાચ, તા: પારડી, જી. વલસાડ - ૩૯૬ ૧૪૫

E-mail : zfhc.farm@gmail.com,

info@zandufoundation.com

website : www.zandufoundation.com

ફોન નંબર : ૦૨૬૦૨૩૧૮૨૧૭/૧૮